

Litteratur

Bokanmeldelse-intervju: Den politiske betydningen av kjønn

AV MARIT HALVORSEN

Hege Skjeie, norsk statsviter, har gjort det igjen: Skaffet innsikt i hvordan vårt politiske system opererer på områder av den største interesse for jurister. Første gang var i 1982, da hun beskrev "Likestillingsloven som beslutningsprosess"¹ og derigjennom gav materiale til forståelse av de ikke alltid like klart motiverte reglene; forarbeider før forarbeidene, så å si. Jeg hadde selv stor nytte av den avhandlingen (med den talende undertittel "Den som LO først, lo best") da jeg arbeidet med likestillingsloven. Senere kom "Fortrinnsrett - ingen forpliktelse. Om bruk av kvotering i den offentlige likestillingspolitikken"², der hun kort slo fast - på empirisk grunnlag - at kjønnskvoeringsregler ikke er spesielt nyttige når det gjelder kvinner og høyere stillinger. Også dette arbeidet var meget brukbart for meg; vi som drev med likestillingsrett og arbeidsmarkedet ble jo nødt til å ta hånd i kvoteringsreglene, uansett om vi likte dem eller ikke. Nå foreligger hennes doktoravhandling, "Den politiske betydningen av kjønn. En studie av norsk topp-politikk"³, der hun tar fatt i myter om politikken og viser at ja, politikken har endret seg med kvinnes inntog, og nei, det er ingen god forklaring på den politiske integrasjonsprosessen at makten

flytter seg når kvinnene kommer til den. Dette er viktig kunnskap for jurister, fordi det antyder noe om en viss forflytning av lovgiverinteresser, og om gjennomslag for noen reformkrav.

Hege Skjeies konklusjoner er trukket på bakgrunn av et solid materiale: Analysene i avhandlingen bygger på intervjuer med stortingsrepresentantene for perioden 1985-89 (146 av 157 representanter) og alle medlemmene av Gro Harlem Brundtlands 2. regjering (1986-89), samt på de politiske partienes programmer i perioden 1973-89.

Avhandlingen består av fem artikler. Den første, "Om det bestandige og det foranderlige: forståelser av kjønn, makt og politikk", ble skrevet til slutt, som en sammenfattende drøfting av prosjektets teoretiske grunnlag og av implikasjonene av undersøkelsens resultat. De fire andre artiklene presenterer det empiriske materialet. "The Uneven Advance of Norwegian Women"⁴ konsentrerer seg om selve den politiske mobiliserings- og integrasjonsprosessen, og diskuterer konkurrerende forklaringer på den høye kvinnedeltagelsen i norsk politikk. "The Rethoric of Difference: On Women's Inclusion into Political Elites"⁵ presenterer hovedresultatene fra intervjuene med de

1. Hovedoppgave, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo 1982.
2. *IFS-Rapport* 85:4, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
3. *IFS-Rapport* 92:11, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
4. Først publisert i *New Left Review* no. 187, 1991.
5. Først publisert i *Politics And Society* no. 2 1991.

norske stortingsrepresentantene. Den tredje artikkelen, "The Ending of a Male Political Hegemony: Changes in Party politics 1970-1990"⁶ gir en analyse av utviklingen i partiprofiler gjennom de siste tyve år. Hovedresultater fra intervjuene med regjeringens medlemmer i 1989 presenteres i den siste artikkelen, "Politisk lederskap: Idealer og vrengebilder".⁷

Spørsmålene som ble stilt, dreier seg i hovedsak om hvorvidt kvinnene bringer med seg nye verdier, saksområder og prioriteringer som endrer politikken. Politikens påstått synkende prestisje (tesen om kvinners innpass i krympende institusjoner) blir blant annet diskutert ved å se om menn forlater politikken tidligere enn kvinner, og ved å se på hvorvidt menn som har mye annet å velge blant, likevel velger politikk. Disse forklaringer ble tilbakevist.

(I parentes skal bemerkes at jeg sultent kastet meg over denne diskusjonen. Jeg er like allergisk mot tesen om de krympende institusjoner som jeg er mot påstanden om at arbeidsløsheten er større enn noensinne (som bygger på den viktige og aldri oppklarte forskjell at arbeidsløshet i 1990-årene måles i prosent av hele den yrkesmulige befolkning, mens den for eksempel i 1975 bare ble målt blant dem som fant det bryet verd å registrere seg. Seks hundre tusen hjemmевærende husmødre i Norge i 1975 var således ikke noe arbeidsløshetsproblem, til tross for at halvparten gjerne ville hatt lønnsarbeid hvis de kunne fått det. Tallene kan leses ut av NOU 1978:6 Arbeid for kvinner og annen offentlig statistikk.). Snakker vi først om allergi, kan jeg jo også

lufte en annen kløe: Hvorfor alt dette snakket om kvinnene tilbake til kjøkkenbenken når det vitterlig ikke er dem, men mennene som stort sett blir sendt dit? Det er ikke så enkelt å skygge kvinnene hjem, de vil jo ikke. Dette var digresjoner. Men det henger sammen: Visse myter lar seg ikke avlive av empiriske data, men må gjøres til gjenstand for mot-magi, tror jeg. Jeg glemmer ikke et seminar om kvinnene og kommunene for noen år siden der et større antall høyt skolerte og talentfulle kvinner satt og tøv fordi det er bare såvidt en tredjedel kvinner i kommunestyrene, og da har vi jo ingen makt, uhu. Enhver smart forretningsjurist vet at en tredjedel av aksjene gir kontroll over hele butikken; det er ikke for ingenting all verdens aksjelovgivning utløser varselsklokker når en aksjonær nærmer seg den grensen. Politikken er et annet selskap, ellers er det antagelig nokså likt. Men man må jo tro på det selv, naturligvis. Så ingen krympende institusjoner for meg, takk!)

Et av avhandlingens hovedpoenger er at det ikke er likhet, men forskjeller, som er blitt fremhevet som begrunnelse for hvorfor både menn og kvinner må inn i representative organer. Den politiske betydning av kjønn er altså først og fremst at det er to *forskjellige* kjønn. Dette faktum antas å spille inn med hensyn til erfaringer, kunnskaper og prioriteringer. En forsamling som skal representere befolkningen, må derfor være sammensatt på en måte som virkelig speiler den samme befolkning.

Dette fokus på forskjellighet er også juridisk relevant. Det forteller blant annet at formelle likestillingsregler har begrenset

6. Publiseres i Lovenduski and Norris, eds.: *Gender and Party Politics*, Sage 1993.

7. Først publisert i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 2 1992.

verdi. Det utsier også noe om de reelle hensyn: En argumentasjon knyttet til *faktum* kan gi andre løsninger enn det som tilsynelatende følger av systemet, eller av reglene. På dette punkt er Hege Skjeies avhandling meget inspirerende. Faktum i norsk politikk er at svære nye områder er interessante som gjenstand for debatt og lovgivning - undertiden forsøk på ekte reformer. Statens forpliktelser i spørsmål om kvinners økonomiske uavhengighet er blitt stadig sterkere fokusert fra begynnelsen av 1970-tallet. Det er blitt et tema for alle partier, ikke bare venstresidens. Og her kommer mitt første spørsmål til Hege Skjeie:

Politikken har ofte en lovendring som stasjon på vei mot det oppsatte mål. Ganske mange av forslagene knyttet til omsorgspolitikken i vid forstand fokuseres som regelen-dringer. Har du lagt merke til om det rettsvitenskapelige arbeid som ble gjort omkring "omsorg" - og med lovgiver eller forvaltning som adressat - har hatt noe nedslag?

"Hvis du sikter til arbeid gjort på Kvinneretten, vil jeg svare ja. Særlig gjelder nok det hva vi kan kalle den nye anerkjennelsen av statens forpliktelse overfor mødres økonomiske uavhengighet, og viljen til å gi overføringer til kvinners omsorgsarbeid. Selvom ingen henviste direkte til kvinnerettsforskningen, er det klart at Tove Stang Dahls og andres insistering på behovet for å oppvurdere det ulønnede arbeide ved å betale det med penger, har hatt en virkning. Men virkningen har ikke vært lik i alle partier. Den tradisjonelle husmormodellen har fortsatt liten appell innenfor venstrepartiene. Kvinneretten har bidratt med å stille spørsmål, som har fått politiske svar. Det er selvsagt et problem at svaret ofte blir et enten-eller i stedet for et både-og, som vi nå ser det i

debatten om barnehager eller kontantsøtte til foreldre. Men slik er den politiske realitet. Flere kvinnelige politikere fremhevet forøvrig kvinneforskningens betydning, og behovet for kontakt mellom forskningen og politikken."

Kvinneretten og annen kvinneforskning har nettopp vektlagt det kvinnespesifikke. Men når det kommer til de politiske reformer, møter vi dem i kjønnsnøytral skikkelse. Du viser hvordan begrunnelsen for å trekke kvinner inn i de styrende institusjoner hviler på en forståelse av forskjeller som nødvendige. Samtidig ser vi i politikken en tendens til å argumentere med likestilling helt ut i absurdum, som i den pågående bioteknologi-debatten, der det blir satt likhetstegn mellom egg- og sædceller med henvisning til likestilling. Hva er det som skjer?

"Omsorgspolitikken handler om "det gode kvinneliv". Den handler også om barnas og familiens situasjon. Derfor ser vi en utvikling der det som har vært kvinnebevegelsens hovedkrav, blir oversatt til kjønnsnøytrale og fellesskaps-termer, der familien fremheves og det kvinnespesifikke nedtones. Det er lettere å skape gjennomslag for fellesskaps-løsninger. Her er et paradoks i hele teorien om det representative demokrati. De som skal representere særinteresser skal også ivareta fellesinteressene. Denne spenning er det punkt der politikken bestandig balanserer. Når representasjon skjer gjennom partier, blir alle i partiet ens kolleger, ikke bare de som i utgangspunktet representerer samme gruppe eller interesse som en selv. Det er strukturelt vanskelig å opprettholde forskjelligheten når man er blant sine likesinnede. Derfor ser vi for eksempel at forslag som kvotering av menn til omsorgsykker fremsettes delvis begrun-

net i behovet for å komme menn i møte; kvinnene sier "vi må også gi noe her".

Andre som har beskrevet samme periode som du selv, har sett på reformene som mindre positive, og beskriver om ikke en "patriarkalsk konspirasjon", så ihvertfall en politikk som i grunnen virker mer undertrykkende enn frigjørende for kvinner.⁸

"Hvordan man bedømmer politikken henger vel sammen med hva slags utopi man stiller opp. Jeg synes å se en positiv utvikling med hensyn til anerkjennelse av at det må skje omfordelinger mellom lønnsarbeid og omsorgsarbeid, og en villighet til å betale ihvertfall noe. Politikk er to skritt frem og ett tilbake, i sik-sak. Men det har skjedd ting som gjør det enklere for kvinner å kombinere lønnsarbeid og moderskap i dag enn for bare få år siden. Det har jeg selv erfart: Da jeg fikk min første datter, i 1985, fikk jeg 4 1/2 måned permisjon og ikke noen mulighet for barnehage. Da jeg fikk min andre datter, i 1991, fikk jeg 8 måneder permisjon og barnehage med en gang. Mellom døtrene er to perioder med kvinnelig statsminister og mange kvinner i regjeringen."

Mitt siste spørsmål er om du som statsviter har nytte av rettsvitenskapen, slik jeg som jurist har nytte av statsvitenskapelige arbeider.

"Den delen av statsvitenskapen som er

orientert mot det institusjonelle, har alltid hatt nær tilknytning til jussen. Statsvitenskap som studerer hvordan regler blir til, eller hva som er deres virkning, må også ha inntak til reglens materielle innhold. Her er rettsvitenskapen helt nødvendig. Et problem med tverrfaglig samarbeid kan være at det koster så mye å formidle den ene faglige tradisjon til den andre; vellykket samarbeide forutsetter en viss likhet i skolering. Men det vil ikke si at det ikke er fruktbart å møtes."

"Den politiske betydningen av kjønn" er ikke først og fremst en studie av hvordan regler blir til, eller av reglers virkning (med mindre man ser den økte kvinnerepresentasjon som resultat blant annet av kvoteringsregler for partienes nominering av kandidater - noe det er belegg for å gjøre). Likevel er den viktig lesning for jurister. Den åpner vinduer til lovgiverenes indre, og det er et indre det er godt å ha kjennskap til for eksempel når man skal bedrive fornuftig rettspolitikk.

Forfatteropplysninger:

Marit Halvorsen, cand. jur., L.M., NFR-stipendiat ved Institutt for privatrett, Universitetet i Oslo.

8. Se f.eks. Brita Gulli, *Moderskapets frigjørelse? Offentlig likestillingspolitikk på 1970-tallet*, Oslo 1992